

<https://doi.org/10.15407/fd2025.04.088>

УДК 165.6/.8

Анна ЛАКТИОНОВА,

докторка філософських наук, дослідниця кафедри філософії науки і технологій Рейнсько-Вестфальського технічного університету Ахена, 52064, Ахен (Німеччина), пл. Театральна, 14; професорка кафедри теоретичної і практичної філософії, філософський факультет, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 01601, Київ (Україна), вул. Володимирська, 60.

laktionovaanna@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0001-8236-7217>

SCOPUS ID: 57194538845

КОНТЕКСТУАЛІЗМ У СЬОГОДНІШНІХ ФІЛОСОФСЬКИХ РОЗРОБКАХ: УТОЧНЕННЯ ЕПІСТЕМОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ¹

У статті на основі поширених (серед авторів аналітичної філософії) прикладів окреслено широко знану проблематику контекстуалізму як загально-методологічного, та, насамперед, як спеціально-філософського епістемологічного спрямування. Особливу роль у цих дослідницьких спрямуваннях відіграє концепт «контекстуальна чутливість». Остання в суттєвий спосіб коригує наявність або відсутність знання, істинності. Поширеним трендом є обговорення стандартів знання, або стандартів істинності знання. Такого роду стандарти можуть «підвищуватися» або «знижуватися»: бути сильнішими або слабшими залежно від контекстуальних особливостей залучених до взаємодії дієвців та мовців як носіїв знання; від ситуації в якій відбувається взаємодія.

¹ Статтю підготовлено за підтримки німецької програми з надання грантів українським науковцям DFG, особистий номер авторки 536935318.

Цитування: Лактіонова, А. (2025). Контекстуалізм у сьогоденнішніх філософських розробках: уточнення епістемологічних проблем. *Філософська думка*, 4, 88—98. <https://doi.org/10.15407/fd2025.04.088>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2025. Стаття опублікована за умовами відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

Контекстуалістські спрямування досліджень були стимульовані традиційною в епістемології проблемою скептицизму (однією з трьох головних, тоді як дві інші — проблема знання (що і як ми знаємо) та проблема сприйняття). Контекстуалістські розробки дають змогу розрізняти ситуаційні деталі так, що скептичні закиди можуть або виявитися неактуальними, або ж, навпаки, вочевидь актуалізуватися.

Новий контекст сьогодення, пов'язаний із розвитком та поширенням комп'ютерних технологій, коли саму здатність до дій — активність (агенсу) — можна тлумачити як технологію, додає актуальності філософським дослідженням контекстуалістського спрямування задля прояснення специфіки взаємодій між різними дієвцями (зокрема, людьми та не-людьми).

Ключові слова: контекстуалізм, епістемологія, стандарти знання, інваріантизм, контекстуальна чутливість.

Вступ

Контекстуалізм являє собою актуальне сьогодні загально-дослідницьке (див., напр.: Canali, Lohse, 2024; Mancing, William, 2022) і спеціально-філософське (Christensen, Forsberg, Rodogno, 2025; Tuckwell, 2024; Rysiew, 2023) методологічне спрямування. Одним з останніх свідчень про поширеність і актуальність контекстуалістського дослідницького спрямування є те, що 2025 року в Новому Орлеані (США) відбулася світова конференція Асоціації контекстуальних поведінкових наук (2025 World Conference of the Association for Contextual Behavioral Science in New Orleans, USA — <https://contextualscience.org/wc2025>).

У цій розвідці ми оглянемо філософські розробки з контекстуалізму, що розвивався у річищах епістемології, філософії мови, деяких прагматистських і т. ін. досліджень англо-американської аналітичної традиції другої половини XX — початку XXI століття. При цьому головними сюжетами для огляду стануть широко знані конкретні приклади можливих мовних взаємодій у різних контекстах, запропоновані відомими авторами; й на цій основі буде актуалізовано деякі прихильно та критично налаштовані щодо контекстуалізму позиції класичних авторів аналітичної філософії.

Контекстуальна чутливість у приписуванні та визнанні наявності знання

Відомий автор С. Коген (Cohen, 1999) запропонував і проаналізував такий приклад контекстуально чутливого приписування знання, що давно став класичним. Мері та Джон — в аеропорту Лос-Анджелеса міркують, як їм долетіти до Нью-Йорка. Вони хочуть дізнатися чи буде посадка в Чикаго, і випадково чують, як хтось запитує пасажирів Сміта, чи знає той про посадку в Чикаго. Сміт дивиться в карту польотів, яку він отримав від турагента, й відповідає: «Так, я знаю, в Чикаго буде посадка». Для Мері

із Джоном ця посадка є вкрай важливою, адже в аеропорту Чикаго вони мають познайомитися з бізнес-партнером. Мері бере під питання надійність почутої від Сміта інформації (з його карти польотів), адже: вони могли щось недочути, Сміт міг щось недобачити чи помилитися на слові, могла статися помилка друку, карта могла пошкодитися, деталі перельотів могли змінитися останньої миті і т. д., і т. ін. Мері та Джон доходять згоди, що Сміт насправді не знає, чи буде посадка в Чикаго, і вирішують самостійно перевірити це в оператора аеропорту. В цій ситуації практична важливість для Мері та Джона отримання точно слушної інформації підвищила стандарти істинності речення форми «*S* знає, що *p*» (висловленого Смітом), аби приписати йому «знання», проте для Сміта стандарти для приписування «знання» (та істини) залишилися достатніми, без змін, без посилення (підвищення). Обидві сторони (Мері із Джоном і Сміт) у чинний, чутливий до контексту спосіб приписують, але за різними стандартами, «знання» змісту речення про посадку в Чикаго; отже, їхні контексти не збігаються, але перетинаються. Змісти, що виражаються реченнями про «знання» в контекстах Мері із Джоном та Сміта, не є суперечливими між собою; вони визнають умови істинності (і, відповідно, значення істинності) речення про «знання» по-різному, тобто приписують знання за різними стандартами (які в разі порівняння виявляються сильнішими в контексті Мері та Джона і слабшими в контексті Сміта).

Контекст охоплює інтереси, потреби, очікування, помічені (salient) можливості тощо. Той, хто приписує, — *S* (attributor) — визначає умови істинності змісту речення про «знання». Цим актуалізується вагомість скептичних аргументів, а також уможливлюється демонстрація їхньої безпечності, того, що вони не становлять загрози для звичайних застосувань речень про «знання». Контекстуалізм загалом і різні варіанти розуміння контекстуальної чутливості зокрема є співзвучними звичайним людським повсякденним практикам, пов'язаним із приписуванням «знань». Наприклад, К. Гуквей каже: «Чи я можу коректно наполягати на знанні, виявляється співвідносним із потребами, що започатковують розмову, в яку я залучений» (Hookway, 1996: p. 1).

Запропонуємо, аби загострити унаочнення, інший приклад, т. зв. парадокс лотереї (такий приклад див. у: Ichikawa, Steup, 2018): імовірність отримати виграшний лотерейний квиток є дуже низькою, володар квитка гадає, що може виграти (інакше навіть йому квиток), і водночас гадає, що не виграє (оскільки імовірність виграти є вкрай малою). Ці дві гадки є суперечливими між собою, але можуть виявитися парадоксально актуальними, слушними для того, поміченими тим, хто грає в лотерею, але різняться контекстуально умовами істинності; в них контекстуальна чутливість по-різному акцентується. Отже, ці суперечливі між собою змісти виявляються одночасно слушними, істинними, їм приписується ста-

тус знання, але їхня актуальність різниться контекстуально, і — в описаному випадку — гравець одночасно залучається до цих двох контекстів.

Інший класичний приклад сформульовано у формі діалогу (див.: Yourgrau, 1983), який активно аналізують «контекстуалісти»:

А: Це зебра? — Б: Так, це зебра.

А: Але чи можете ви виключити можливість того, що це просто вміло розмальований мул? — Б: Ні, не могу.

А: Отже, ви визнаєте, що не знали, що це зебра? —

Б: Ні, до вашого перепитування, я знав, що це зебра. Але після вашого запитання я вже не знаю.

Тут остання відповідь Б може бути визнана некоректною (до речі, не тільки критиками, а й прихильниками контекстуалізму, напр.: DeRose, 2000): А повертає увагу Б до можливості того, що зебра несправжня, тоді Б потрібно виключити цю можливість, і йому це не вдається, тому він зазначає (в останній відповіді діалогу), що раніше, доки його увагу не привернули до можливості того, що зебра насправді є розмальованим мулом, він знав, що це зебра, а після того, як можливість розмальованого мула виявилася ним поміченою, він перестав це знати. Згідно з критиками контекстуалізму, Б мав би визнати, що він не знав, навіть до діалогу з А, що це зебра (хоча помилково думав, що знає), оскільки ця можливість (того, що зебра насправді є розфарбованим мулом) не виникає в діалозі з А, а існує незалежно від їхнього діалогу. Отже, з того, що в не-скептичному контексті висловлене речення «*S* знає, що *p*» виражає істинний зміст, не впливає, що *S* справді знає, що *p*, адже у скептичному контексті це речення може виявитися таким, що йому не можна приписати «знання».

Цікаве розуміння і концепт «прихованої відносності» (hidden relativity) запропонував Т. Гофвебер (Hofweber, 1999). Висловлювання «Серпень є літнім місяцем» передбачає, що мовець перебуває в північній півкулі Землі. Однак мовець зазвичай, незалежно від того, чи він приділяє цьому увагу під час висловлювання, чи усвідомлює цей контекстуальний аспект, а чи ні, не експлікує (не робить явним) цей аспект, але й не опирається тому, щоб визнати його. В інших контекстах такого роду аспекти бувають не настільки очевидними, тобто актуальна контекстуальна специфіка, відносність не завжди повною мірою усвідомлюється мовцями, часто залишається прихованою, і вони можуть по-різному її тлумачити. Отже, таку «приховану відносність» можна змодельовати для прояснення «незнання» (ignorance) через недостатню контекстуальну чутливість мовців у разі висловлювання речень про «знання».

Дж. Греко (Greco, 2010) у своїй версії епістемічного контекстуалізму залучає стосунок пояснення. Йому йдеться про знання як гідну віри істинну гадку (creditable true belief): коли *S* знає, він вірить в істинну гадку (істинність змісту гадки) як результат власних зусиль і здатностей

(one's own efforts and abilities). Досягнення, отримання істинної гадки дієвцем (agent) і досягнута (achieved), отримана істинна гадка є справді гідними його (дієвця) віри контекстуально. Приписування «знання» залучає довіру (gives credit), а стосунок довіри, приписування довіри (credit attribution), на думку Дж. Греко, можна спробувати кавзально пояснити. Кавзальне пояснення потребуватиме контекстуалістської семантики, так само як і саме приписування «знання».

Наведений вище приклад про посадку літака в Чикаго підкреслює суперечливе розуміння Мері та Джоном, з одного боку, і Смітом — з іншого, «прихованої відносності» контексту «знання» в окресленій ситуації, а також ілюструє незгоду, опір тому, щоб визнавати достатність контекстуальної чутливості (Сміта) чи потребу (Мері та Джона) у підвищенні стандартів кожною зі сторін. Контекстуалізм має вможлилювати варіювання стандартів умов істинності речень про «знання», актуальних для різних комунікаційних спільнот, і їхню готовність свідомо ставитися до цього, брати до уваги (можливість зазначеного варіювання) перед приписуванням «знання» (як дією). Навіть після уважного о/пере-осмислення потрібна (для здійснення (висловлювання) деяких мовних виразів, зокрема пов'язаних з приписуванням «знання») контекстуальна чутливість мовців залишається сумнівною через наявну, але приховану контекстуальну відносність (relativity).

Отже — і це часто визнають внутрішньо «слабким місцем» контекстуалізму — маємо сумістити контекстуальну чутливість мовців у приписуванні «знання» із можливістю недостатності, ба й помилковості цієї чутливості. Семантичне незнання в разі (помилкового) приписуванні «знання» не означає епістемологічного незнання природи знання, а є незнанням контекстуальних аспектів, від яких залежать змісти, яким приписують статус «знання» (що, зокрема, наголошував Р. Нета, див.: Neta, 2003).

Прагматичні, психологічні, соціальні та інші чинники конституювання контексту

Аспекти, які конституюють контекст, — переважно не із т. зв. зовнішнього світу, а з царини цілей, намірів, потреб, очікувань, упереджень, гадок тощо самих мовців, дієвців. Отже, мовцям бракує семантичного знання про себе, семантичного само-знання (semantic self-knowledge): висловлюючи речення про «знання», вони схильні плутати контексти через плутанину щодо власних цілей, намірів, упереджень і т. ін. С. Коген (Cohen, 2014a; 2014b) підкреслює, що теорії контекстуалізму є дефляціоністськими щодо вагомості знання і обґрунтування, знецінюють їх. Більшість повсякденних висловлювань форми «*S* знає, що *p*» є істинними, хоча епістемічні стандарти, актуальні для мовців, є низькими. У будь-якому разі,

коріння аналізованої складності — в тому, як зрозуміти, прояснити, пояснити (таких розуміння, прояснення, пояснення бракує), чому особливості контексту, які (часто імпліцитно, але ж) конститууються самими мовцями, ними ж не (чи недостатньо) розпізнаються.

Припустімо, що прагматичні чинники пояснюють слухність приписування знання (див., напр.: Rynn, 2015). В ситуації «про посадку в Чикаго» прагматична зацікавленість Мері та Джона надає їм право взяти під сумнів знання Сміта (разом з кожною претензією на знання змісту має бути наявним, передувати цій претензії на повноваження на віру в цей зміст, яке Мері та Джон не визнають наявним у себе після почутих слів Сміта). Епістемічна позиція Джона та Мері є сильнішою за епістемічну позицію Сміта, адже їхні вимоги до знання і прагматична зацікавленість є вищими. Якщо виявиться, що, заперечуючи знання Сміта, вони виражають не тільки більш прагматично слухний для себе, а й істинний (виявилося, що Сміт помилявся) зміст, то на цьому їхні перепитування — і відповідне підвищення стандартів — можна (в успішний спосіб) припиняти.

Беручи до уваги психологічні упередження приписування знання в ситуації «про посадку в Чикаго», Мері зі свого доксатичного контексту заперечує, що Сміт «знає» про посадку літака в Чикаго (в такий спосіб аналізує це К. Бах: Bach, 2008). Для її контексту актуальні такі змісти: на Сміта не можна покластися, йому не можна приписати «знання» (якщо знання не може не бути істинним, воно принаймні передбачає істинність). Мері бракує віри, що літак матиме посадку в Чикаго, чи буде посадка літака в Чикаго, не встановлено; Сміт не має іншого, ніж з боку Мері, засвідчення про посадку літака в Чикаго тощо. А Дж. Адлер (Adler, 2006) вказує на зменшення довіри (*diminished confidence*) до змісту («Літак здійснить посадку в Чикаго») з позиції Мері, але це не тягне за собою браку віри в цей зміст (у Сміта).

Т. Нагель (Nagel, 2008; 2010a; 2010b) загалом наголошує, що допитлива людина прагне більшої засвідченості задля довіри, задля ствердження певної гадки. Тому завищені стандарти, зокрема для Мері, пов'язані або із твердістю віри/сумніву щодо змісту («Літак здійснить посадку в Чикаго») гадки, або із сумнівною точністю (*compromised accuracy*) даних, сумнівною засвідченістю цього змісту, — такі стандарти в чинний спосіб ведуть до (судження, оцінки) заперечення знання (Сміта). Навіть якщо Сміт не поділяє занепокоєння Мері щодо його можливої помилки, епістемічний егоцентризм — наша природна схильність переоцінювати ймовірність того, що інші поділяють наші переконання та ставлення — може змусити Мері спроеціювати свої занепокоєння на Сміта. І якщо Сміт відмовляється визнавати підвищені стандарти Мері, вона заперечує, що він «знає».

Якщо орієнтуватися як на стрижневі на поміченість, конфліктні аргументи та ефекти фокусування, то незгода між людьми зумовлюється тим,

що їм нелегко відмовитися від таких стрижневих факторів. Останні визначають погляд на істинність змісту, взятого під питання. Мері та Джон фокусуються на можливих помилках Сміта як на достатніх підставах заперечувати його «знання» (так інтерпретує, напр., Р. Фелдмен (Feldman, 2001)).

М. Геркен (Gerken, 2013) висуває «принцип контекстуальної поміченості» (principle of contextual salience): q для дієвця A є контекстуально поміченою альтернативою до знання S про p , якщо і тільки якщо A просуває (processes) q як епістемічно слушну (relevant) альтернативу до знання S про p . Поміченість відрізняється від наявності (availability), а принцип контекстуальної поміченості пояснює, чому ми природно, але часто помилково можемо заперечувати «знання» (Сміта) за високими стандартами (Мері). Щодо цього існують також інші численні інтерпретації, критика тощо (див., зокрема: Ichikawa, 2017a).

Серед критиків епістемічного контекстуалізму можна зазначити Ф. Дретске, його основний докір із приводу контекстуалістського визнання й підтримки скептицизму (див.: Dretske, 1991). На це можна відповісти, що хоча контекстуалізм дає підстави для скептичних заяв, про безумовне визнання їх істинними не йдеться. Це не узгоджувалося б із засадовим положенням контекстуалізму, що змісти речень про «знання» є чутливими до контексту висловлювання.

Окрім того, поширеним закидом проти контекстуалізму є загальнокритичне ставлення до діалогів як таких прикладів мовного спілкування, що від початку допускають несумісні контексти різних залучених мовців.

Е. Крег (Craig, 1990) започаткував інший напрям аналізу «знання», а саме — стосовно соціальної ролі приписувань знання (knowledge ascriptions), чим живляться альтернативні аргументи на підтримку епістемічного контекстуалізму. Знання — це переважно про загальні факти), значливі для людського співжиття. Ми не можемо не покладатися на інших як на гідні, варті уваги джерела інформації; для цього ми маємо поділяти з іншими спільні соціальні контексти, в яких окремі потреби, пріоритети, розуміння без проблем постають як актуальні. Бути знавцем (knower), знати, що p , означає бути контекстуально «гарним» (good), вправним джерелом інформації. Прийняття (accepting) ствердження p (assertion of p) означає, що зміст p є актуальною інформацією, яку соціально контекстуально поділяють різні залучені до контексту мовці (для координування спільних та індивідуальних дій, обговорення різних міркувань, спільних висловлювань і розумінь намірів, бажань, гадок і т. д., і т. ін.). Отже, приписування «знання» відіграє вагомому соціальну роль, і це можна тлумачити на користь епістемічного контекстуалізму. Контекст приписування «знання» передбачає чутливість до зацікавленості й потреб залучених мовців, до т. зв. практичного оточення (такі погляди поділяє, напр.: McKenna, 2013).

Цікаву інтерпретацію під назвою «концептуалізм, що утримує ворота» (“gate-keeping contextualism”), в основі якої — прагнення усвідомити саму суть потреби в концепті «знання», принципову мотивацію та зацікавленість у його застосуванні, запропонував Д. Гендерсон (Henderson, 2009; 2011; Henderson, Horgan, 2015). Йдеться про контрольований, «обмежений» контекстуалізм. Він приймає можливість протиставлення контекстуалізму та інваріантизму. Те, що приписування «знання» функціює як завіряння (certification), що дівець (мовець) є знавцем (knower), тобто «гарним» (good) джерелом інформації в контексті певної практичної спільноти, є подібним до функції голкіпера: він *у/під*-тримує спільні практичні зацікавленості й, відповідну до них, актуальну, слушну інформацію за потрібними (різної сили) «стандартами». Але ж така інформація, таке знання виявляються спрямованими до інваріантності, чинності незалежно від особливостей контексту. Тому контекстуалізм та інваріантизм не варто протиставляти, але й підстави для їх суміщення є доволі хиткими; адже залучені до спільних контекстів дівці часто беруть участь і в численних альтернативних комунікаційних контекстах, які можуть перетинатися між собою, а можуть і виключати одне одного. Саму інформацію різні учасники взаємодій у різних контекстах поділяють багатосторонньо, а не як безперечний фундамент, на який можна безумовно, безсумнівно покладатися.

Висновки

Становлення і розвиток контекстуалізму постають як засадова методологічна настанова для епістемологічних переосмислень традиційних рефлексій про проблеми знання, істини, обґрунтування тощо. Було введено альтернативні розуміння «стандартів» знання, що контекстуально різняться за силою вимог і за змістом; завдяки цьому прояснюється несуперечливість взаємно заперечних, на перший погляд, парадоксальних змістів.

Концепт «контексту» також різноманітно уточнювався, зокрема завдяки пропонуванню різними авторами нової термінології, наприклад: контекстуальна чутливість; прихована контекстуальна відносність; контекстуально досягнута (отримана) істинна гадка; слушні альтернативи; стандарти знання, істини, обґрунтування; епістемічна позиція; контекстуальна поміченість; інваріантизм (як протилежність контекстуалізму) й т. ін.

Як «загальне епістемологічне тло» становлення, розвитку й теперішньої актуальності контекстуалістських настанов варто спеціально наголосити проблему скептицизму — одну з головних епістемологічних проблем. Адже перепитувати про наявність, чинність знання можна нескінченно: скептик нічого не стверджує і не заперечує, а тільки перепитує, бере під сумнів. Урахування контекстів задля ствердження або сумніву (що може призвести до заперечення) стосовно наявності знання (чин-

ності приписування деякому змісту статусу знання) надає вагомій уточнення, що в засадовий спосіб забезпечують достатність чи недостатність виконання критеріїв для знання. З іншого боку, сам критеріальний підхід до визначення та встановлення знання і невизначеність достатності критеріїв знання, зокрема й під впливом оглянутих «контекстуалістських» тенденцій, різнобічно переосмислюються; з'являються альтернативні класичній епістемології підходи, дисципліни тощо.

Наостанок наголосимо, що сьогодні, коли концепти «дія», «дієвець», «мовець», «взаємодія» потребують спеціального філософського епістемологічного переосмислення у зв'язку зі стрімким розвитком і різнобічним поширенням новітніх комп'ютерних технологій, увага до «контекстів», до контекстуалістських особливостей різноманітних взаємодій може стати ключовою задля плідного їх втілення.

ДЖЕРЕЛА / REFERENCES

- Adler, J. (2006). Withdrawal and Contextualism. *Analysis*, 66(4), 280—285.
- Bach, K. (2008). Applying Pragmatics to Epistemology. *Philosophical Issues*, 18, 68—88.
- Bradley, D. (2025). Contextualism and the truth norm. *Epistem*, First View, 1—13. <https://doi.org/10.1017/epi.2024.39>
- Canali, S., Lohse, S. (2024). How to move beyond epistemic battles: pluralism and contextualism at the science-society interface. *Humanities and Social Sciences Communications*, 11, Art. no. 98. <https://doi.org/10.1057/s41599-023-02561-6>
- Christensen A.-M.S., Forsberg, N., Rodogno, R. (Eds.). (2025 [forthcoming]). *Contextual Ethics*. Palgrave Macmillan Cham.
- Cohen, S. (1999). Contextualism, Skepticism, and The Structure of Reasons. *Philosophical Perspectives*, 13 [Epistemology], 57—89.
- Cohen, S. (2014a). Contextualism Defended. In: M. Steup, E. Sosa, J. Turri (Eds.), *Contemporary Debates in Epistemology*, 2nd edn. (pp. 69—75). Malden, MA: Blackwell.
- Cohen, S. (2014b). Contextualism Defended Some More. In: M. Steup, E. Sosa, J. Turri (Eds.), *Contemporary Debates in Epistemology*, 2nd edn. (pp. 69—75). Malden, MA: Blackwell.
- Craig, E. (1990). *Knowledge and the State of Nature*. Oxford: Clarendon Press.
- DeRose, K. (2000). Now You Know It, Now You Don't. In: *Proceedings of the Twentieth World Congress of Philosophy. Vol. V: Epistemology* (pp. 91—10). Philosophy Documentation Center.
- Dretske, F. (1991). Knowledge: Sanford and Cohen. In: B.P. McLaughlin (Ed.), *Dretske and His Critics* (pp. 185—196). Cambridge, MA: Blackwell.
- Feldman, R. (2001). Skeptical Problems, Contextualist Solutions. *Philosophical Studies*, 103, 61—85.
- Gerken, M. (2013). Epistemic Focal Bias. *Australasian Journal of Philosophy*, 91(1), 41—61.
- Greco, J. (2010). *Achieving Knowledge*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Henderson, D. (2011). Gate-Keeping Contextualism. *Episteme*, 8(1), 83—98.
- Henderson, D. (2009). Motivated Contextualism. *Philosophical Studies*, 142(1), 119—131.
- Henderson, D., Horgan, T. (2015). "What's the Point?" In: D.K. Henderson, J. Greco (Eds.), *Epistemic Evaluation: Purposeful Epistemology* (pp. 87—114). Oxford: Oxford University Press.
- Hookway, C. (1996). Questions of Context. *Proceedings of the Aristotelian Society*, 96(1), 1—16.

- Hofweber, T. (1999). Contextualism and the Meaning-Intention Problem. In: K. Korta, E. Sosa, X. Arrazola (Eds.), *Cognition, Agency and Rationality* (pp. 93—104). Dordrecht; Boston; London: Kluwer.
- Ichikawa, J.J. (2017). *Contextualising Knowledge: Epistemology and Semantics*. Oxford: Oxford University Press.
- Ichikawa, J.J., Steup, M. (2018). The Analysis of Knowledge. In: N.E. Zalta (Ed.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2018 Edition). Retrieved from: <https://plato.stanford.edu/archives/sum2018/entries/knowledge-analysis/>
- Mancing, H., William, J.M. (Eds.). (2022). *Restoring the Human Context to Literary and Performance Studies*. Palgrave Macmillan.
- McKenna, R. (2013). “Knowledge” Ascriptions, Social Roles and Semantics. *Episteme*, 10(4), 407—435.
- Nagel, J. (2008). “Knowledge Ascriptions and the Psychological Consequences of Changing Stakes. *Australasian Journal of Philosophy*, 86(2), 279—294.
- Nagel, J. (2010a). Epistemic Anxiety. *Philosophical Perspectives*, 24 [Epistemology], 407—435.
- Nagel, J. (2010b). Knowledge Ascriptions and the Psychological Consequences of Thinking About Error. *Philosophical Quarterly*, 60(239), 286—306.
- Neta, R. (2003). Skepticism, Contextualism, and Semantic Self-Knowledge. *Philosophy and Phenomenological Research*, 67(2): 397—11.
- Pynn, G. (2015). Pragmatic Contextualism. *Metaphilosophy*, 46(1), 26—51.
- Rysiew, P. (2023). Epistemic Contextualism. In: N. Edward, N. Zalta, U. Nodelman (Eds.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2023 Edition). Reterieved from: <https://plato.stanford.edu/archives/win2023/entries/contextualism-epistemology/>
- Tuckwell, W. (2024). Presuppositional epistemic contextualism and non-ideal contexts. *Inquiry*, <https://doi.org/10.1080/0020174X.2024.2386553>
- Yourgrau, P. (1983). Knowledge and Relevant Alternatives. *Synthese*, 55, 175—190.

Отримано / Received 30.07.2025

Прийнято до друку після рецензування /

Accepted for publication after review 30.08.2025

Підписано до друку / Signed for printing 03.11.2025

Anna LAKTIONOVA,

Doctor of Sciences in Philosophy, Professor,
Researcher at the Chair of Philosophy of Science and Technology,
RWTH (14, Theaterplatz, Aachen (Germany), 52062);
Professor at the Department of Theoretical and Practical Philosophy,
Faculty of Philosophy, Taras Shevchenko National University
of Kyiv (60, Volodymyrska St., Kyiv (Ukraine), 01601).
laktionovaanna@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0001-8236-7217>
SCOPUS ID: 57194538845

CONTEXTUALISM IN TODAY’S PHILOSOPHICAL ELABORATIONS: CLARIFICATION OF EPISTEMOLOGICAL PROBLEMS²

The article, based on common (among the authors of analytical philosophy) examples, outlines the general problematic of contextualism, both as a general methodological and, first of all, as a special philosophical epistemological direction. The concept of “contextual

² The paper was prepared within the support of DFG Grant programme for Ukraine, the author’s number for publications is 536935318.

sensitivity” plays a peculiar role in such research vectors. The “context-sensitivity” significantly corrects the presence or absence of knowledge, truth. Discussion of standards of knowledge, or standards of truth of knowledge, is widespread. Such standards can “increase” or “decrease”: be stronger or weaker depending on the contextual features of the agents involved in the interactions and speakers as bearers of knowledge; as well as on the situation in which the interaction takes place.

Contextualist directions of research were stimulated by the traditional problem of skepticism in epistemology (which is one of its three main problems, while the other two are the problem of knowledge (what do we know and how do we know that) and the problem of perception). Another crucial area for establishing and developing contextualism (traditionally directly connected with epistemology) was philosophy of language. Contextualist developments allow us to distinguish situational details in such a way that skeptical criticisms may appear irrelevant, or, conversely, may become obviously relevant.

In this paper, approaches, examples, and arguments of important figures of analytic philosophy (S. Cohen, E. Craig, K. DeRose, F. Dretske, M. Gerken, J. Greco, D. Henderson, T. Hofweber, J.J. Ichikawa, J. Nagel, R. Neta, P. Yourgrau e. a.) were examined with the purpose to show actuality of contextualism for nowadays philosophical problems connected with interactions between different agents.

The new context of today, associated with the development and spread of computer technologies, when the very ability to act (activity, agency) can be interpreted as technology, adds relevance to philosophical studies of the contextualist direction in order to clarify the specifics of interactions between different agents (humans and non-humans). Contextual ir/relevance of contents in various intertwined interactions between autonomous human and automatic non-human agents could become a touchstone point for their fruitful proceedings. Such ir/relevance can be gained via contextual sensitivity of the involved into common action agents, speakers.

Keywords: *contextualism, epistemology, standards of knowledge, invariantism, context sensitivity.*